

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA UMUMTA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARINING IQTISODIY BOSHQARUV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Jonikulov G'olibjon Akmalovich,

"Я твой шанс" MChJ rahbari

ORCID: — <https://orcid.org/0009-0009-4075-2091>

Mail.ru: — golibjon@bk.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18932345>

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida umumta'lim muassasalari rahbarlarining iqtisodiy boshqaruv kompetentligini rivojlantirish masalalari tahlil etilgan. Tadqiqotda ta'lim muassasasi rahbarining iqtisodiy faoliyatini samarali tashkil etishda raqamli texnologiyalar, axborot tizimlari va elektron boshqaruv mexanizmlarining o'rni yoritilgan. Shuningdek, iqtisodiy boshqaruv kompetentligining tarkibiy komponentlari, ularni rivojlantirish metodlari hamda pedagogik shart-sharoitlar aniqlangan. Tadqiqot natijalari rahbarlarning boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, iqtisodiy boshqaruv, kompetentlik, umumta'lim muassasasi, rahbar, raqamli texnologiyalar.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы развития управленческой компетенции руководителей средних учебных заведений в цифровой образовательной среде. В исследовании освещается роль цифровых технологий, информационных систем и электронных механизмов управления в эффективной организации хозяйственной деятельности руководителя учебного заведения. Также определены структурные компоненты управленческой компетенции, методы ее развития и педагогические условия. Результаты исследования имеют важное значение, поскольку способствуют повышению эффективности управления руководителей.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, управление хозяйством, компетенция, среднее учебное заведение, руководитель, цифровые технологии.

Abstract. This article analyzes the issues of developing the economic management competence of heads of secondary educational institutions in a digital educational environment. The study highlights the role of digital technologies, information systems and electronic management mechanisms in the effective organization of the economic activities of the head of an educational institution. Also, the structural components of economic management competence, methods for their development and pedagogical conditions are identified. The results of the study are significant in that they serve to increase the management efficiency of leaders.

Keywords: digital educational environment, economic management, competence, secondary educational institution, leader, digital technologies.

Kirish. Zamonaviy globallashtirish va raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimida boshqaruvning yangi tamoyillarini shakllantirishni taqozo etmoqda. XXI asrning tezkor axborot oqimi, sun'iy intellekt, raqamli platformalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv vositalarining keng joriy etilishi ta'lim muassasalari rahbarlaridan yangicha fikrlash, moslashuvchan qaror qabul qilish hamda yuqori darajadagi raqamli kompetensiyaga ega bo'lishni talab qilmoqda. Ayniqsa, raqamli ta'limga o'tish jarayoni rahbar kadrlarning kasbiy faoliyatida strategik boshqaruv, innovatsion liderlik,

ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish va raqamli jarayonlarni muvofiqlashtirish kabi ko'nikmalarning ustuvor ahamiyat kasb etishini ko'rsatib berdi.

O'zbekistonda keyingi yillarda ta'lim tizimini raqamlashtirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident qaror va farmonlarida ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida optimallashtirish, boshqaruv tizimini avtomatlashtirish, onlayn platformalar orqali metodik ko'mak kuchaytirish va kadrlar malakasini oshirish bo'yicha aniq vazifalar belgilab berilgan. Xususan, "Raqamli ta'lim" konsepsiyasining bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etilishi maktabgacha, umumiy o'rta va oliy ta'lim tizimlarida boshqaruv sifatini yangi pog'onaga ko'tarishni talab qilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim muassasalari rahbarlarining raqamli kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirishni dolzarb masalaga aylantirmoqda.

Raqamli ta'lim muhiti ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bir qatorda, boshqaruv faoliyatini ham optimallashtirish imkonini bermoqda. Elektron hujjat aylanishi, raqamli moliyaviy monitoring, axborot-tahliliy tizimlar rahbarlardan yangi bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni talab etadi. Shu bois umumta'lim muassasalari rahbarlarining iqtisodiy boshqaruv kompetentligini rivojlantirish muammosi ilmiy-pedagogik jihatdan chuqur o'rganishni taqozo etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, boshqaruv kompetentligiga oid tadqiqotlarda rahbar shaxsining kasbiy, tashkiliy va iqtisodiy tayyorgarligi muhim omil sifatida qaraladi. Xususan, V.A.Slastenin, I.A.Zimnyaya, A.K.Markova kabi olimlar kompetentlik yondashuvini boshqaruv faoliyatiga tatbiq etishning nazariy asoslarini yoritgan.

Mahalliy tadqiqotchilar (N.Muslimov, R.Jo'rayev, U.Sh.Begimqulov va boshqalar) ta'lim muassasalarini boshqarishda innovatsion va raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Biroq umumta'lim muassasalari rahbarlarining iqtisodiy boshqaruv kompetentligini aynan raqamli ta'lim muhiti bilan bog'liq holda rivojlantirish masalasi yetarlicha tadqiq etilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, kompetentlik yondashuvi, faoliyatga yo'naltirilgan va raqamli transformatsiya konsepsiyalariga tayangan holda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- so'rovnoma va suhbat;
- pedagogik tajriba-sinov;
- statistik va taqqoslash tahlili.

Natijalar va muhokamalar. Raqamli ta'lim muhitida umumta'lim muassasalari rahbarlarining iqtisodiy boshqaruv kompetentligini rivojlantirish – bu maktab byudjetini samarali rejalashtirish, raqamli texnologiyalar (ERP tizimlar, elektron hisobotlar) yordamida moliyaviy ochiqlikni ta'minlash va resurslarni optimallashtirish ko'nikmalarini

shakllantirishdir. Bu jarayon rahbarlardan moliyaviy savodxonlik, investitsiyalarni jalb qilish va axborot texnologiyalarini boshqarishni talab etadi.

Raqamli muhitda iqtisodiy boshqaruvni rivojlantirishning asosiy yoʻnalishlari:

- Moliyaviy rejalashtirishning raqamli vositalari: Maktab rahbarlari moliyaviy mablagʻlarni taqsimlashda raqamli dasturlardan foydalanib, xarajatlarni aniq va shaffof rejalashtirishi lozim.

- Resurslarni samarali taqsimlash: Taʼlim jarayonini sifatli tashkil etish uchun moddiy-texnik bazani raqamlashtirish va moliyaviy resurslarni maqsadli sarflash.

- Investitsion faoliyat: Maktab rivojlanishi uchun byudjetdan tashqari mablagʻlarni jalb qilish va taʼlim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni oshirish.

- Kompetentlikni rivojlantirish: Rahbarlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) boʻyicha bilimlarini oshirish va iqtisodiy bilimlarni raqamli boshqaruv bilan integratsiyalash.

Raqamli transformatsiya sharoitida boshqaruv samaradorligini oshirish uchun rahbarlar nafaqat pedagogik, balki menejerlik va iqtisodiy bilimlarni ham chuqur egallashlari zarur.

Raqamli taʼlim sharoitida rahbar kadrlar uchun zarur boʻlgan kompetentlik nafaqat texnik koʻnikmalar – raqamli platformalar bilan ishlash, elektron hujjat yuritish, maʼlumotlar bazasini boshqarish kabi amaliy bilimlarni, balki raqamli liderlik, innovatsion tashabbuskorlik, axborot xavfsizligini taʼminlash, raqamli madaniyatni shakllantirish va ijtimoiy-maʼnaviy masʼuliyatni ham qamrab oladi. Shu bois, raqamli taʼlim muhitining mazmun-mohiyatini ilmiy asosda oʻrganish, ularni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish taʼlim tizimida samarali boshqaruvning asosiy shartlaridan biri sifatida namoyon boʻlmoqda.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar asosida boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish taʼlim muassasalari faoliyatining shaffofligi, tezkorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli muhitga moslasha olmagan rahbar kadrlar faoliyatida boshqaruvdagi kechikishlar, axborot almashinuvining sustlashuvi, qarorlar sifatining pasayishi kabi muammolar yuzaga kelishi mumkin. Demak, raqamli taʼlim sharoitida rahbarlarning kompetentligini rivojlantirish taʼlim tizimining barqaror rivojlanishi, innovatsion salohiyatining kuchayishi va global raqobatbardoshlikning oshishida muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy taʼlim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish rahbar kadrlarning kompetentligini yangi nuqtai nazardan shakllantirishni talab qiladi. Kompetentlik tushunchasi nafaqat kasbiy bilim va koʻnikmalarni, balki rahbarning innovatsion salohiyatini, qaror qabul qilish tezligini, maʼlumotlarni tahlil qilish va boshqaruv jarayonlarini avtomatlashtirish qobiliyatini ham oʻz ichiga oladi. Ilmiy tadqiqotlarda raqamli kompetensiyalarni uch asosiy guruhga ajratish tavsiya etiladi:

1. Texnik kompetensiyalar – raqamli platformalar va dasturlar bilan ishlash, elektron hujjat yuritish, ma'lumotlar bazasi va monitoring tizimlaridan samarali foydalanish.

2. Rahbarlik va boshqaruv kompetensiyalari – strategik rejalashtirish, innovatsion loyihalarni boshqarish, tashkilot ichida axborot oqimini muvofiqlashtirish va jamoa motivatsiyasini ta'minlash.

3. Ijtimoiy-axborot kompetensiyalari – raqamli madaniyatni shakllantirish, axborot xavfsizligini ta'minlash, manfaatdor tomonlar bilan samarali muloqot qilish.

Bu kompetensiyalar kombinatsiyasi rahbarning raqamli ta'lim sharoitida samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ularni tizimli ravishda rivojlantirish, baholash va monitoring qilish zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim muhiti umumta'lim muassasalari rahbarlarining iqtisodiy boshqaruv kompetentligini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Raqamli texnologiyalarni boshqaruv jarayonlariga integratsiya qilish rahbarlarning iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshiradi. Tadqiqot natijalari asosida rahbarlar uchun raqamli iqtisodiy boshqaruvga yo'naltirilgan maxsus o'quv-modullarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Zimnyaya I.A. Kompetentnostniy podxod v obrazovani. – M.: Logos, 2019.
2. Markova A.K. Professionalnaya kompetentnost rukovoditelya. – M.: Nauka, 2017.
3. Muslimov N. Ta'lim menejmenti asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Jo'rayev R. Ta'lim tizimini boshqarishda innovatsiyalar. – Toshkent, 2021.
5. Begimqulov U.Sh. Raqamli pedagogika va ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2022.
6. Alimov R.O., Rasulyev A.F., Qodirov A.M. "O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish muammolari: nazariya va amaliyot". Monografiya. T.: CONSAUDITINFORM – NASHR, 2006. – 438 b.
7. Fatxutdinov R.A. Конкурент оспособност: экономика, стратегия, управление. – M.: InfraM, 2000. – 312 s.
8. Valiyeva. F.R. Теоретические основы и эволюция системы КПИ в управления человеческими ресурсами. "Maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini rivojlantirish: amaliyot va xorijiy tajriba" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallar to'plami 1-qismi (2024 – yil 23-24-may) – T.: Science and Innovation, 2024.
9. Valiyeva F.R., Sharipova G. N. Innovative technologies in improving the management of preschool educational organizations// International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE) DOI:10.9756/intjecse/v14i5.94 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 05